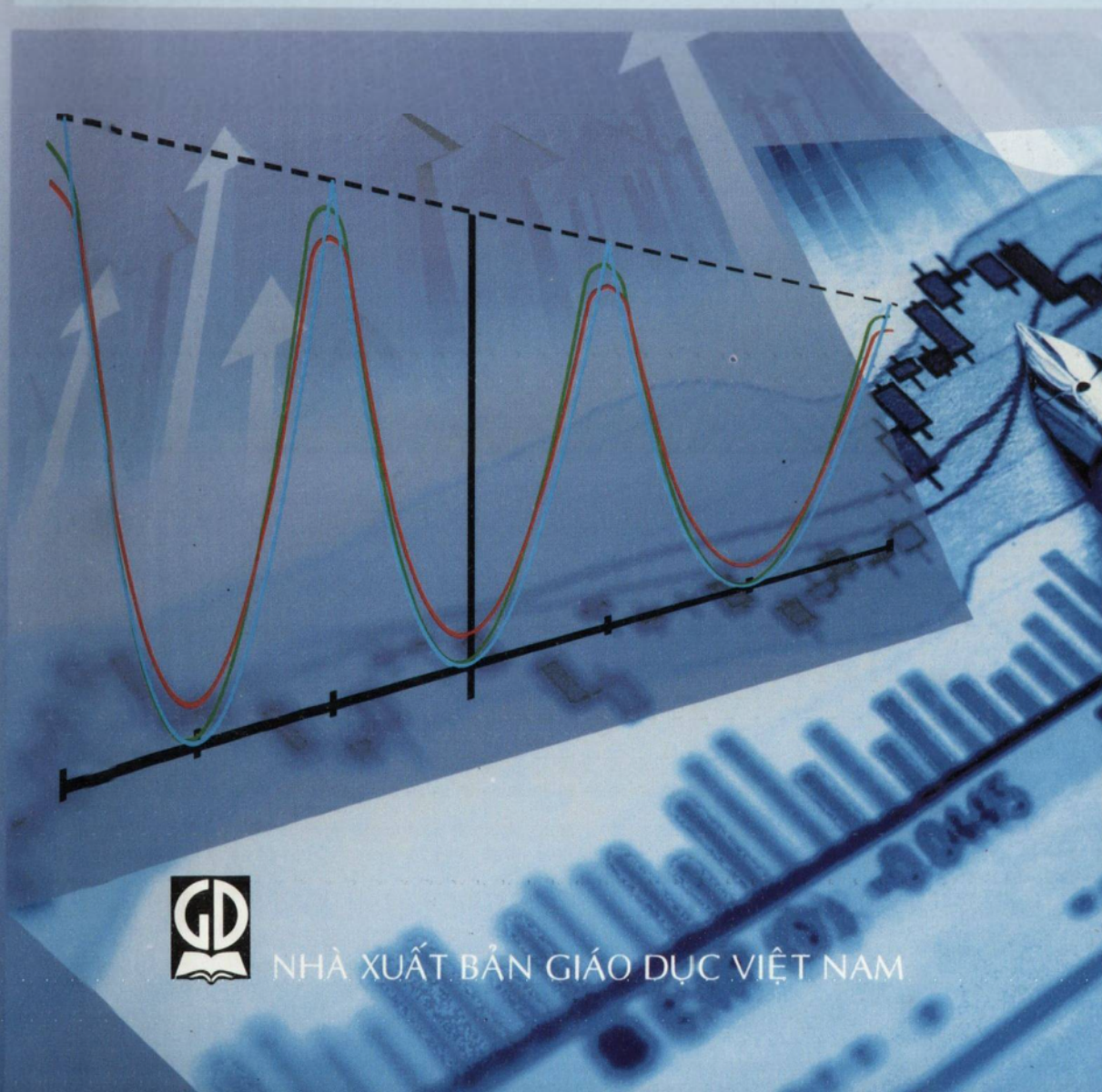

PGS.TS. TÔ VĂN BAN

GIÁO TRÌNH GIẢI TÍCH I

NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC VIỆT NAM

PGS.TS. TÔ VĂN BAN

GIÁO TRÌNH GIẢI TÍCH I

(Dành cho sinh viên các trường Kỹ thuật và Công nghệ)

(Tái bản lần thứ nhất có chỉnh lý bổ sung)

NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC VIỆT NAM

HỘI ĐỒNG XÉT DUYỆT GIÁO TRÌNH

GS.TSKH. NGUYỄN XUÂN TÂN	– Chủ tịch
PGS.TS. NGUYỄN XUÂN VIÊN	– Ủy viên phản biện
PGS.TS. LÊ BÁ LONG	– Ủy viên phản biện
TS. NGUYỄN ĐỨC NỤ	– Ủy viên phản biện
TS. CUNG THỂ ANH	– Thư ký, uỷ viên phản biện

MỤC LỤC

	<i>Trang</i>
LỜI NÓI ĐẦU	7
KÝ HIỆU HAY SỬ DỤNG	9
Chương 1. GIỚI HẠN, LIÊN TỤC	11
§1.1. SỐ THỰC	11
1.1.1. Mở đầu	11
1.1.2. Các tính chất cơ bản của tập các số thực	15
1.1.3. Tập số thực mở rộng	21
1.1.4. Lực lượng của $\mathbb{Q}$, $\mathbb{R}$	22
§1.2. GIỚI HẠN DÃY SỐ	23
1.2.1. Sự hội tụ – Phân kỳ	23
1.2.2. Dãy đơn điệu	30
1.2.3. Dãy con	33
1.2.4. Dãy truy hồi.....	38
§1.3. HÀM SỐ MỘT BIÊN SỐ	39
1.3.1. Sơ lược về hàm số	39
1.3.2. Hàm số chẵn, lẻ	45
1.3.3. Hàm số ngược	46
1.3.4. Các hàm sơ cấp cơ bản	49
1.3.5. Một số hàm số thông dụng khác.....	50
§1.4. GIỚI HẠN CỦA HÀM SỐ	54
1.4.1. Định nghĩa.....	54
1.4.2. Một số tính chất ban đầu của giới hạn hàm số	55
1.4.3. Các phép toán về giới hạn hàm số.....	59
1.4.4. Vô cùng bé, vô cùng lớn	61
1.4.5. Biến thể của các giới hạn quan trọng	66
§1.5. HÀM SỐ LIÊN TỤC.....	68
1.5.1. Định nghĩa.....	68
1.5.2. Các phép toán với các hàm số liên tục	71
1.5.3. Các tính chất của hàm số liên tục trên đoạn kín.....	72
1.5.4. Một số ví dụ cuối chương.....	76
TÓM TẮT CHƯƠNG 1	798
EXERCISES – BÀI TẬP.....	799
ANSWERS – ĐÁP SỐ	85

Chương 2. ĐẠO HÀM – VI PHÂN	87
§2.1. ĐẠO HÀM VÀ VI PHÂN CẤP MỘT	87
2.1.1. Định nghĩa	87
2.1.2. Các phép toán với đạo hàm	89
2.1.3. Đạo hàm của hàm hợp	90
2.1.4. Đạo hàm của hàm ngược	90
2.1.5. Đạo hàm một phía – Đạo hàm vô cùng	93
2.1.6. Vi phân	95
2.1.7. Đạo hàm của hàm ẩn	97
2.1.8. Tính gần đúng đạo hàm	100
§2.2. ĐẠO HÀM VÀ VI PHÂN CẤP CAO	101
2.2.1. Định nghĩa	101
2.2.2. Quy tắc Leibniz (tính đạo hàm cấp cao của một tích)	103
2.2.3. Vi phân cấp cao	103
§2.3. CÁC ĐỊNH LÝ CƠ BẢN VỀ ĐẠO HÀM	104
2.3.1. Định lý Rolle	104
2.3.2. Định lý Lagrange	106
2.3.3. Quy tắc L'Hospital	110
§2.4. CÔNG THỨC TAYLOR	114
2.4.1. Thiết lập công thức	114
2.4.2. Khai triển Maclaurin của một số hàm sơ cấp	116
2.4.3. Ứng dụng để tính gần đúng	119
2.4.4. Ứng dụng để tìm giới hạn	123
§2.5. CÁC ỨNG DỤNG CỦA ĐẠO HÀM	127
2.5.1. Khảo sát hàm số $y = f(x)$	127
2.5.2. Khảo sát đường cong cho dưới dạng tham số	137
2.5.3. Khảo sát đường cong cho dưới dạng tọa độ cực	142
2.5.4. Các vận tốc liên quan nhau (Related Rates)	151
2.5.5. Một số ứng dụng thực tế khác	153
TÓM TẮT CHƯƠNG 2	159
EXERCISES – BÀI TẬP	161
ANSWERS – ĐÁP SỐ	171
Chương 3. TÍCH PHÂN	177
§3.1. TÍCH PHÂN BẤT ĐỊNH	177
3.1.1. Định nghĩa, tính chất	177

3.1.2. Phương pháp tính tích phân bất định.....	180
3.1.3. Tích phân bất định của một số lớp hàm sơ cấp	187
§3.2. TÍCH PHÂN XÁC ĐỊNH.....	196
3.2.1. Định nghĩa và các tính chất mở đầu	196
3.2.2. Các lớp hàm khả tích.....	198
3.2.3. Các tính chất của tích phân xác định.....	202
3.2.4. Cách tính tích phân xác định	206
3.2.5. Tính gần đúng tích phân xác định	215
§3.3. ỨNG DỤNG CỦA TÍCH PHÂN XÁC ĐỊNH	220
3.3.1. Tính diện tích hình phẳng.....	220
3.3.2. Tính độ dài đường cong	233
3.3.3. Tính thể tích vật thể.....	224
3.3.4. Tính diện tích mặt tròn xoay	225
3.3.5. Các áp dụng khác của tích phân	226
§3.4. TÍCH PHÂN SUY RỘNG.....	229
3.4.1. Tích phân với cận vô hạn (Tích phân suy rộng loại một).....	229
3.4.2. Tích phân của hàm không bị chặn (Tích phân suy rộng loại hai)	236
§3.5. MỘT SỐ VÍ DỤ TỔNG HỢP	240
3.5.1. Các ví dụ kỹ năng và nâng cao.....	240
3.5.2. Các ví dụ áp dụng thực tế.....	245
TÓM TẮT CHƯƠNG 3.....	251
EXERCISES – BÀI TẬP.....	254
ANSWERS – ĐÁP SỐ	264
Chương 4. CHUỖI	269
§4.1. CHUỖI SỐ	269
4.1.1. Định nghĩa.....	269
4.1.2. Điều kiện cần để chuỗi hội tụ.....	272
4.1.3. Tiêu chuẩn Cauchy.....	272
4.1.4. Các tính chất về phép toán	273
§4.2. CHUỖI SỐ DƯƠNG.....	273
4.2.1. Các tính chất mở đầu.....	273
4.2.2. Các quy tắc khảo sát sự hội tụ.....	276

§4.3. CHUỖI CÓ SỐ HẠNG VỚI DẤU BẤT KỲ	281
4.3.1. Chuỗi đan dấu	281
4.3.2. Hội tụ tuyệt đối.....	282
§4.4. CHUỖI HÀM SỐ	285
4.4.1. Sự hội tụ, miền hội tụ	285
4.4.2. Hội tụ đều	286
4.4.3. Tính chất của chuỗi hàm hội tụ đều	288
§4.5. CHUỖI LUYỆN THỪA	289
4.5.1. Khái niệm chuỗi lũy thừa, bán kính hội tụ	289
4.5.2. Quy tắc tìm bán kính hội tụ	290
4.5.3. Tính chất của chuỗi lũy thừa	293
4.5.4. Khai triển một hàm thành chuỗi lũy thừa.....	294
4.5.5. Ứng dụng.....	298
4.5.6. Tính tổng một số chuỗi.....	299
4.5.7. Một số ví dụ khác	305
4.5.8. Sự tồn tại hàm liên tục không khả vi.....	306
§4.6. CHUỖI FOURIER	308
4.6.1. Chuỗi lượng giác	308
4.6.2. Chuỗi Fourier	308
TÓM TẮT CHƯƠNG 4.....	317
EXERCISES – BÀI TẬP.....	320
ANSWERS – ĐÁP SỐ	329
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	333

Lời nói đầu

Giải tích toán học hay ngắn gọn **Giải tích**, **Giải tích toán** là bộ môn của Toán học liên quan đến những vấn đề của biến đổi và chuyển động. Đối tượng chủ yếu của nó là nghiên cứu các đại lượng vô cùng bé. Nó đề cập đến những đại lượng nọ tiến đến những đại lượng kia; ý tưởng cơ bản là tính toán đại lượng này thông qua giới hạn của các đại lượng khác dễ tính toán hơn. Hai nhánh chính của giải tích là phép tính vi phân và phép tính tích phân được liên hệ với nhau bởi định lý cơ bản của giải tích.

Dưới dạng toán giải tích, I. Newton đã giải thích chuyển động của các hành tinh xung quanh Mặt Trời. Ngày nay, giải tích dùng để tính toán quỹ đạo của các vệ tinh, dự báo kích cỡ quần thể, ước lượng giá hàng hóa, dự báo thời tiết, đo thông số tim mạch, tính toán phí bảo hiểm và rất nhiều lĩnh vực khác. Chính vì thế, giải tích chiếm phần chủ đạo trong Giáo dục toán ở bậc đại học.

Bộ sách **Giáo trình Giải tích** này nhằm giới thiệu cho người đọc những nội dung căn bản nhất của giải tích một cách tương đối chặt chẽ, logic và cô đọng. Nó được chia làm hai quyển: quyển I (**Giáo trình Giải tích I**) và quyển II (**Giáo trình Giải tích II**). Quyển I được chia làm bốn chương. Nội dung thiết yếu của Chương 1 là giới hạn và liên tục của hàm số với những kiến thức bổ trợ là số thực và giới hạn dãy số. Các kết quả về đạo hàm, vi phân cấp một, cấp cao, công thức Taylor, các ứng dụng của đạo hàm (đặc biệt nhấn mạnh khảo sát đường cong dưới dạng tham số, dạng toạ độ cực), được trình bày ở Chương 2. Chương 3 dành cho phép tính tích phân bao gồm tích phân bất định, tích phân xác định cũng như các ứng dụng hết sức đa dạng của chúng. Ở Chương 4, độc giả được biết đến các kết quả của lý thuyết chuỗi số, chuỗi hàm, chuỗi lũy thừa, và đặc biệt là chuỗi Fourier có rất nhiều ứng dụng cho ngành Điện, Địa chất Công trình, Cơ khí, ...

Theo xu hướng tinh giản, một số nội dung, nhiều chi tiết đôi khi rất thú vị về mặt ý nghĩa toán; một số chứng minh định lý, ... được lược giản, nhưng dung lượng kiến thức, tầm sâu tri tuệ tư duy logic vẫn hoàn toàn đảm bảo, đủ để sinh viên kỹ thuật và công nghệ lĩnh hội được dung lượng các môn học khác ở bậc đại học. Thay vào đó, sách đặc biệt chú trọng đến

khía cạnh áp dụng của vấn đề. Những ví dụ, bài tập có tính ứng dụng cao trả lời cho người đọc câu hỏi sách này, môn học này để làm gì, tác dụng ra sao với các môn học tiếp, với năng lực người kỹ sư tương lai. Sách được soạn thảo kỹ để sinh viên chỉ với hướng dẫn nhất định của giáo viên có thể tự đọc, tự nghiên cứu, phù hợp với phương thức đào tạo theo học chế tín chỉ hiện nay. Với trợ giúp của các phần mềm tính toán hiện đại, các hình vẽ được thể hiện phong phú, rõ ràng, minh họa sinh động cho các ý tưởng khoa học, chắc chắn sẽ làm hài lòng cả những người đọc cẩn trọng.

Tuy nhiều định lý không dẫn ra chứng minh, nhưng những chứng minh ở các định lý còn lại là ngắn gọn, dễ tiếp cận; nhiều vấn đề toán học khác được trình bày rõ ràng, đủ độ chính xác, độc đáo và rất dễ nắm bắt. Theo ý nghĩa đó, sách cũng là tài liệu tham khảo có giá trị cho sinh viên ngành Toán.

Ở cuối mỗi chương là hàng loạt ví dụ minh họa cho lý thuyết chủ đạo cũng như những ví dụ áp dụng thực tiễn. Phần bài tập cuối chương được viết bằng tiếng Anh dạng song ngữ có tính giản công thức đối với tiếng Việt, với hy vọng mang đến cho sinh viên hứng khởi và giúp sinh viên làm quen với các thuật ngữ Toán tiếng Anh. Những mục, phần, ... nâng cao, có tính chất tham khảo có thể bỏ qua trong lần đọc đầu tiên được in nhỏ hơn và bắt đầu bởi (✱), kết thúc bởi (✱). Bên cạnh một thuật ngữ hay ký hiệu chủ đạo, chúng tôi cũng giới thiệu những thuật ngữ, ký hiệu tương tự thường được sử dụng ở các tài liệu khác để người đọc dễ tiếp nhận khi tiếp xúc với những tài liệu đó.

Tác giả tỏ lòng cảm ơn chân thành đến Hội đồng xét duyệt giáo trình đã đọc kỹ bản thảo, cho những đóng góp quý báu về cấu trúc, trình bày, nội dung chi tiết, ... để cuốn sách được hoàn thiện. Trong quá trình soạn thảo, các đồng nghiệp ở Bộ môn Toán đã cổ vũ, đọc kỹ bản thảo và cho những góp ý thiết thực; Ban lãnh đạo Khoa Công nghệ thông tin; Ban lãnh đạo Học viện Kỹ thuật Quân sự đã tạo mọi điều kiện để giáo trình sớm ra mắt bạn đọc; các biên tập viên NXB Giáo dục Việt Nam đã làm cho cuốn sách có một chất lượng mới. Những sự cổ vũ, ủng hộ ấy, khó có thể nói hết bằng một lời vô cùng cảm ơn của tác giả.

Hà Nội, tháng 03 – 2012
TÁC GIẢ

